

Príloha č. 7: výber z dokumentov k návrhu na odstránenie diskriminácie umeleckých diel v rámci bežných obchodných vzťahov

a/ **40x PREČO** / zdôvodnenie návrhu, zaslané na MK SR dňa 15. júla 2020

b/ **Ako prekonať krízu v umení: cieľom sú góly, nie pobeňovanie po ihrisku** / článok pre časopis .týždeň zo dňa 29. septembra 2020

c/ **Doplňujúce informácie** k článku **Ako prekonať krízu v umení: cieľom sú góly, nie pobeňovanie po ihrisku**

SLOVENSKÁ KOALÍCIA PRE KULTÚRNU DIVERZITU

SLOVAK COALITION FOR CULTURAL DIVERSITY

Dostojevského rad 2, 811 09 Bratislava, Slovak republic • Phone: +421 915 713 314, +421 905 815 333

V Bratislave dňa 15. júla 2020

Titl.

Anton Škreko, generálny riaditeľ

predseda dočasnej pracovnej skupiny
pre stimuly súkromných investícií do kultúry

Vec: **Žiadosť zaradiť do programu rokovania Dočasnej pracovnej skupiny pre stimuly súkromných investícií do kultúry návrh na oživenie trhu s umením motivovaním súkromného sektora**

Vážený pán generálny riaditeľ,

k uvedenej téme sme už v priebehu uplynulých rokov napísali desiatky strán návrhov, zdôvodnení a analýz. V prílohe uvádzame zhrnutie v podobe **40 dôvodov**, prečo sme si v mene Slovenskej koalície pre kultúrnu diverzitu dovolili požiadať Vás zaradiť do programu Dočasnej pracovnej skupiny pre stimuly súkromných investícií do kultúry **návrh na oživenie trhu s umením motivovaním súkromného sektora, ktorý by rozšíril možnosti na viaczdrojové financovanie umenia.**

S úctou

Akad. mal. Pavol Kráľ,
predseda Grémia SKKD

1/ Podstata problému:

Výdavky na nákup umeleckých diel nie je v súčasnosti možné zahrnúť medzi náklady, znižujúce daňový základ.

Dôsledkom je, že trh s umením na Slovensku prakticky takmer neexistuje, štandardné obchodné vzťahy v umení neplatia, došlo k rozpadu špecializovanej obchodnej siete zameranej na obchod s umením, umenie je vytláčané do šedej ekonomickej zóny, čo výrazne redukuje možnosť umelcov zarobiť si na živobytie svojou tvorivou prácou.

2/ Je problém riešiteľný? ÁNO, je

Predkladaný návrh nadväzuje na schválené doplnenie Zákona č. 284/2014 Z.z. zo dňa 11.11.2015 a dal by zákonu praktický zmysel tým, že by vyriešil konkrétne problémy umelcov bez toho, aby poškodil záujmy štátu. Je príkladom, ako sa dá v duchu koncepcie štatútu umelca vyriešiť problém desaťročia neriešený, hoci je riešiteľný a pre výtvarné umenie klúčový: sú pre to logické dôvody a riešenie pritom nestojí v podstate nič. Minimalizuje (resp. umožňuje odstrániť) riziko zneužívania (ktoré bolo podľa neoficiálnych vyjadrení vždy hlavným dôvodom proti riešeniu tohto problému), ponúka alternatívu, ktorá môže účinne nahradiť povinné posudzovanie každého jedného umeleckého diela komisiou (prax uplatňovaná do roku 1989 je už dnes nepredstaviteľná a nerealizovateľná) a hoci je pre výtvarné umenie toto riešenie klúčové, nepredpokladá výdavky zo štátneho rozpočtu.

3/ Čo je cieľom návrhu: rozvoj trhu s umením

Návrh obsahuje koncept formulácie legislatívneho znenia, zdôvodnenie a definovanie dopadu na zúčastnené strany. Jeho uplatnenie v praxi by bolo v zásade veľmi jednoduché, obsahuje garancie proti prípadnému zneužívaniu, mohol by odstrániť diskrimináciu jednej oblasti umenia, motivovať súkromných investorov, zvýšiť šancu umelcov užiť sa svojou prácou, pozitívne ovplyvniť tvorbu pracovných miest a v konečnom dôsledku zvýšiť daňové príjmy štátu. V zásade pritom nevyžaduje náklady zo strany verejných financií.

4/ Koncept navrhutej právnej úpravy

Náklady na nákup umeleckého diela²⁷⁾ si môže daňovník uplatniť na zníženie svojho daňového základu maximálne do výšky 5 000 Eur za jedno dielo v prípade, ak autor daného umeleckého diela je k prvému dňu zdaňovacieho obdobia profesionálnym umelcom podľa osobitného predpisu^{25a)}.

^{25a)}: § 25a zákona č. 284/2014 Z.z. o Fonde na podporu umenia a o zmene a doplnení zákona č. 434/2010 Z.z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

5/ Zdôvodnenie návrhu všeobecne: riešenie právneho a sociálneho postavenia umelcov na Slovensku (v nadväznosti na Odporúčanie UNESCO z roku 1980 / *Recommendation Concerning the Status of the Artist*)

Umelec je na Slovensku posudzovaný – až na drobné výnimky - v zásade rovnako ako podnikateľ (živnostník, SZČO a pod), hoci sa charakterom svojej práce zásadne odlišujú (ako konštatuje v čl. 4, par. 4 aj Dohovor UNESCO z r. 2005, ktorý Slovensko ratifikovalo). Keďže do roku 2015 pojem „umelec“ v legislatíve neexistoval, problematické až nemožné bolo prijatie adresných opatrení, zameraných na umelcov, ktoré by adekvátne zohľadňovali špecifický charakter ich práce. Preto bolo nutné ako prvý krok vyriešiť otázku „kto“ (čiže definovať, kto je umelec), nasledovať malo „čo“ (čiže konkrétne opatrenia na zlepšenie sociálneho postavenia

umelcov, ktoré by nadväzovali na schválené doplnenie Zákona č. 284/2014 Z.z. a dali by mu tak praktický zmysel), ako bolo uvedené aj v dôvodovej správe k návrhu tejto právnej úpravy.

11. november 2015 - po cca 20 rokoch diskusií i príprav a cca 4 rokoch intenzívnej práce za účasti zástupcov odbornej verejnosti schválila NR SR na návrh MK SR doplnenie Zákona č. 284/2014 Z.z. o Fonde na podporu umenia, ktoré bolo (definovaním profesionálnych umelcov a zavedením ich evidencie) prvým krokom v rámci koncepcie na riešenie sociálneho postavenia umelcov – štatútu umelca.

Hoci od schválenia v NR SR uplynuli už viac ako 4 roky, doteraz sa nepodarilo to najpodstatnejšie, čo zákon sľuboval: do dnešného dňa nebolo – napriek predloženým konkrétnym návrhom – prijaté **ANI JEDNO OPATRENIE**, ktoré by využilo potenciál zákona na riešenie problémov, dovtedy ťažko riešiteľných či takmer neriešiteľných. **Schválenie zákona z 11.11.2015 tak stále zostáva len v polohe formálnej deklarácie, bez akéhokoľvek pozitívneho dopadu na reálny život umelcov.**

Situáciu by zmenilo schválenie návrhu zahrnúť výdavky na nákup umeleckých diel medzi náklady, znižujúce daňový základ daňovníka. Bol by to krok, ktorý by dal zákonu z 11.11.2015 konečne praktický zmysel.

6/ Zdôvodnenie navrhutej dvojitej ochrany proti možnému zneužívaniu zákona

a/ Zúženie počtu oprávnených osôb, a to na základe transparentných kritérií v nadväznosti na evidenciu profesionálnych umelcov pri FPU (štátu návrh poskytuje garanciu, že ako daňový výdavok sa nebude pod nálepkou „umelecké dielo“ uznávať čokoľvek, ale iba náklady na nákup diel umelcov, ktorí sú odborne pripravení resp. dosahujú preukázateľné výsledky),

b/ stanovenie limitu na maximálnu sumu pri jednom nákupe, započítateľnú na zníženie daňového základu.

Na vysvetlenie: Keďže najväčšie obavy zo strany štátu sa zrejme týkajú možného zneužívania či prania špinavých peňazí cez fiktívne obchody (obava, že niekto vyhlási napr. šálku kávy za umelecké dielo v hodnote miliónov Eur a výdavok na jej zakúpenie bude chcieť použiť na špekulatívne zníženie svojich daní...) a ani my nechceme, aby k zneužívaniu dochádzalo, tomu (resp. zbytočným obavám) by mohol účinne zabrániť dôraz na odbornosť a stanovenie primeraného limitu (precedens z praxe: už pred rokmi platil limit na kúpu osobného auta; podnikateľ si mohol kúpiť v zásade akékoľvek auto, ale ako oprávnený náklad sa mu uznal len výdavok do výšky limitu).

7/ Nadviazanie zákona na evidenciu profesionálnych umelcov nie je formou podpory pre privilegovaných či vyvolených: každý, kto absolvoval odbornú prípravu alebo dosahuje preukázateľné výsledky, má možnosť požiadať o zaevidovanie a pri splnení transparentných kritérií má právo byť zaevidovaný ako profesionálny umelec.

8/ Vedľajší pozitívny efekt - krok k riešeniu problému s nedostatkom vierohodných dát, ktorý sa opäť prejavil pri riešení kompenzačných opatrení pre kultúru v dôsledku negatívnych dopadov mimoriadnej situácie v súvislosti s ochorením Covid 19: **sfunkčnenie evidencie profesionálnych umelcov** (praktický zmysel evidencie by umelcov motivoval, aby sa zaevidovali; k viacerým špecifickým dôvodom, prečo je najmä vo výtvarnom umení nedostatok dát, som sa podrobnejšie písomne vyjadril 15. apríla 2020 v rámci diskusie v krízovej pracovnej skupiny MK, link <https://svu.sk/wp-content/uploads/2020/04/Pavol-Kra%cc%81l%cc%8c-vyjadrenie-pre-MK-15-apr-2020.pdf>).

9/ Dôsledky pre umelca: oživenie trhu s umením by poskytlo umelcom väčšiu šancu uživiť sa svojou tvorivou prácou. Na základe údajov zo zahraničia sa dá povedať, že ekonomický potenciál tohoto segmentu trhu je na Slovensku jednoznačne nevyužitý.

Estimated economic impact (turnover – TO) and social impact (jobs) of the cultural industries in France (NB. 2011 figures)										
	Visual arts	Music	Performing arts	Cinema	Television	Radio	Video games	Book industry	Print media	Deduplicated total for the cultural industries
Direct TO (in € bn)	18,759	6,041	5,989	3,297	10,048	1,355	3,677	5,095	10,402	61,425
Related TO (in € bn)	1,055	2,559	2,396	1,087	4,873	240	1,314	520	270	13,193
Total TO (in € bn)	19,814	8,600	8,385	4,384	14,921	1,595	4,991	5,615	10,672	74,618
Direct jobs	298,446	233,857	249,712	101,699	134,967	16,556	18,597	71,416	89,514	1,124,089
Related jobs	9,270	7,016	18,001	4,191	41,501	894	5,038	8,197	12,419	104,166
Total jobs	307,716	240,874	267,713	105,890	176,467	17,450	23,635	79,613	101,933	1,228,255

Tabuľka na ilustráciu: vo Francúzsku dosiahlo výtvarné umenie v roku 2011 celkový obrat **19,8 mld Eur** pri počte **307 716** vytvorených pracovných miest, čo je najväčší podiel v rámci kultúrneho sektora, ktorý vytvoril spolu **1 228 266 pracovných miest a dosiahol obrat 74,6 mld Eur**

10/ Odstránenie diskriminácie diel výtvarného umenia voči iným produktom a dokonca i voči iným druhom umenia

Nedochádza k nerovnosti pred zákonom pri uplatňovaní základného princípu, že výdavky, ktoré majú vplyv na zvyšovanie alebo udržanie príjmov daňovníka, môžu byť uznané na zníženie daňového základu?

Na jednej strane sú bežne (a opodstatnene) akceptované výdavky na skultúrnenie prostredia, jeho estetické dotvorenie, napríklad výdavky na nákup drahých interiérových nábytkových prvkov s náročným dizajnom (nepovažuje sa za povinnosť zariadiť kaviareň najlacnejšími stolmi s umakartovou úpravou, ktoré boli kedysi bežnou súčasťou školských jedální, ani sa na uznanie výdavku nepožaduje najlacnejšia podlaha z udupanej hliny): kultivované a kultúrne prostredie vplyv na udržanie či zvyšovanie príjmu nepochybne má.

Na druhej strane však výdavky na skultúrnenie priestoru umeleckým dielom, obrazmi na stenách či sochami oprávneným výdavkom nie sú (ani tam, kde to bolo vždy samozrejmosťou súčasťou interiéru – v kaviarňach, v hotelových izbách či iných verejných priestoroch), hoci umelecké dielo môže nepochybne pomôcť vytvoriť špecifickú atmosféru, odlišiť tak jeden priestor od druhého a **nepochybne tak prispieť k udržaniu či zvyšovaniu príjmu, podobne ako interiérové zariadenie prvky.**

11/ Ukončenie systematického vytlačania výtvarného umenia do šedej ekonomickej zóny

Je v poriadku, že keď si kúpite reprodukciiu diela umelca, do nákladov si výdavok zahrnúť môžete, ale ak si kúpite originál – **dokonca aj keby bol od toho istého umelca a v tej istej cene** – do nákladov si výdavok zahrnúť nemôžete?

12/ V prípade prijatia návrhu dôsledky pre podnikateľa

- pokiaľ by cena diela neprevýšila stanovený limit, podnikateľ by za umelecké dielo zaplatil (po odpočítaní daňovej úľavy) v konečnom dôsledku len cca 80 % z ceny diela

- možnosť započítať výdavok do nákladov by podnikateľov motivovala k investovaniu aj do umeleckých diel a v konečnom dôsledku ku skultúrňovaniu prostredia

13/ V prípade prijatia návrhu dôsledky pre štát:

- **realizácia návrhu by nevyžadovala žiadne dodatočné vedľajšie náklady ani nárast administratívy:** bol by v praxi uplatňovaný automaticky, bez potreby vytvárania inštitúcií či komisií, s vylúčením subjektívneho posudzovania

- štát by o nič neprišiel: **cieľom nie je odpustenie dane, iba presunutie daňovej povinnosti z podnikateľa na umelca**, ktorý by zaplatil daň z predaja (nemal by v zásade inú možnosť, pokiaľ by si niekto jeho dielo zahrnul do nákladov)

- **navrhnuté riešenie by účinným spôsobom** (zúženie počtu oprávnených osôb plus limit) **bránilo prípadnému zneužívaniu**

- **riešenie by mohlo zásadným spôsobom ovplyvniť rozvoj trhu s umením a to by malo následne pozitívny vplyv tak na daňové príjmy štátu ako aj na zamestnanosť** (aj keď samozrejme nemôžeme očakávať dosiahnutie obratu či zamestnanosti na úrovni Francúzska, čísla z vyššie uvedenej tabuľky o potenciálnych prínosoch tohoto segmentu trhu pre štát hovoria veľmi presvedčivo)

14/ Návrh nie je pripravený unáhlene: požiadavky na riešenie problému zaznievajú z umeleckej obce už desaťročia, písomná komunikácia s Ministerstvom kultúry prebieha už minimálne 15. rok – preukázateľne od 6. februára 2006.

15/ Štvorročné funkčné obdobie jednotlivých vlád nikdy doteraz nestačilo na to, aby sa riešenie naozaj zrealizovalo (napriek komunikácii o podstate problému a neraz i pochopeniu zo strany predstaviteľov MK): sme presvedčení, že záujem zo strany Ministerstva kultúry o uvedenú problematiku, aktuálne prejavenej už v prvých mesiacoch funkčného obdobia a v súlade so záväzkom Vlády Slovenskej republiky, ktorá sa vo svojom programovom vyhlásení zaviazala *vytvoriť legislatívne podmienky umožňujúce súkromnému sektoru zvýšiť svoju angažovanosť na podpore kultúry, napríklad efektívnym nastavením sponzoringu v kultúre*, dáva šancu doterajší prístup zmeniť.

16/ Už nie sme na úplnom začiatku: 27. júna 2019 Rada vlády pre kultúru schválila návrh zriadiť dočasnú pracovnú skupinu (DPS) k štatútu umelca, s cieľom zaoberať sa návrhom na oživenie trhu s umením motivovaním súkromného sektora.

17/ Práca sa dostala za účasti predstaviteľov MK, MPSVaR, MF a zástupcov umelcov v podstate do záverečnej fázy (DPS bola zvolaná prvý krát v auguste 2019).

18/ Pripravené je legislatívne znenie, overené legislatívnym odborom MK: jeho pripomienka je už vo vyššie uvedenom návrhu zapracovaná.

19/ Čo ešte chýbalo v predchádzajúcom období k vyriešeniu: na poslednom zasadnutí v januári 2020 ma členovia DPS jednomyseľne poverili obrátiť sa v tejto veci na ministra financií, čo som obratom urobil: na riešenie však už pred blížiacimi sa voľbami nebol priestor a ani vôľa.

20/ Predkladaný návrh je v súlade koncepciou MK, predstavenou generálnym riaditeľom Antonom Škrekom na zasadnutí Rady vlády dňa 2. júla 2020: *vytvoriť legislatívne podmienky umožňujúce súkromnému sektoru zvýšiť svoju angažovanosť na podpore kultúry, napríklad efektívnym nastavením sponzoringu v kultúre*.

21/ V porovnaní s uvedenou koncepciou, ktorú jednoznačne podporujeme, je návrh SKKD dokonca skromnejší: z hľadiska verejných financií by mal byť jeho dopad neutrálny.

22/ Návrh SKKD by samozrejme nevyriešil všetky problémy kultúry, ale pre výtvarné umenie je kľúčovým a nemal by negatívne dopady na iné oblasti umenia. Jednoznačne súhlasíme s názorom, že jedno opatrenie nevyrieši všetky problémy: ako odznelo pri prezentácii

konceptie stimulov súkromných investícií do kultúry na zasadaní Rady vlády pre kultúru 2. júla 2020, výsledkom by malo byť viac ako jedno opatrenie.

23/ Návrh SKKD nie je neobvyklý: nákup umeleckých diel je oprávneným výdavkom na zníženie daňového základu napr. v Kanade. Jednou z podmienok je, že [umelecké dielo musí byť vytvorené kanadským umelcom](#). Na porovnanie: v zmysle predloženého návrhu SKKD by sa oprávneným výdavkom na zníženie daňového základu stali náklady na obstaranie len umeleckých diel vytvorených umelcami, zaevidovanými v evidencii profesionálnych umelcov (na vysvetlenie: evidovaní sú len žijúci umelci, pôsobiaci na Slovensku).

24/ Návrh SKKD je v porovnaní s Kanadou skromnejší: [V Kanade sa uplatňuje len limit minimálnej hodnoty](#) (hodnota diela musí byť vyššia ako 200 dolárov), [limit maximálnej hodnoty sa neuplatňuje](#). Návrh SKKD je kompromisom, predpokladá (v záujme priechodnosti návrhu) stanovenie maximálneho limitu na jedno dielo.

25/ V Kanade je daňovo zvýhodnený aj prenájom umeleckých diel: ak sa dielo prenajíma namiesto kúpy, náklady na nájom sú odpočítateľné. Takéto riešenie náš návrh v záujme priechodnosti a jednoduchosti neobsahuje.

„Takže podpora kanadského umenia okrem toho, že sa cítite dobre a robí vaše podnikanie vynikajúcim, je aj výhodná.“ (citát - link: <https://14bells.com/blogs/news/tax-deductions-for-buying-canadian-art>)

26/ Návrh SKKD je skromnejší aj v porovnaní s Dánskom: [na zníženie dane sa môže v Dánsku započítať celá cena umeleckého diela](#) (pripomeňme si opäť, že súčasťou návrhu SKKD je kompromis - stanovenie maximálneho limitu na jedno dielo).

27/ Prax v Dánsku môže byť inšpiráciou pre našu legislatívu i tým, že uprednostňuje podporu tvorby a tvorcov, preto je druhotný nákup z tejto možnosti daňovej úľavy vylúčený: [na zníženie dane sa môže započítať celá cena umeleckého diela len v prípade, ak je to prvotný nákup a ak je to nákup z galérie, ktorá predáva umelecké diela v komisionálnom predaji alebo nákup priamo od umelca](#).

Je to úplne opačný prístup v porovnaní so stanoviskom MF z 20. septembra 2019, ktoré zdôvodňuje nepodporovanie prvotného nákupu preferovaním druhotného nákupu, hoci z neho profituje najmä predajca a pre umelcov i pre rozvoj trhu s umením je druhotný nákup v podstate zanedbateľný (podrobnejšie – Vyjadrenie SKKD k stanovisku MF zo dňa 18. novembra 2019).

28/ Predkladaný návrh znižuje závislosť umelcov na grantoch. Nemá samozrejme grantové systémy nahradiť, má slúžiť len na ich doplnenie inou formou. Granty v žiadnom prípade nespochybňujeme, v porovnaní s predloženým návrhom však majú aj svoje jednoznačné nevýhody:

a/ sú nákladné: na rozdiel od predkladaného návrhu vyžadujú priamu, opakovanú a nemalú dotáciu zo štátneho rozpočtu,

b/ na rozdiel od predkladaného návrhu sú administratívne (tak pre poskytovateľa grantu ako i pre žiadateľa), finančne i personálne náročné: sprevádza ich potreba vypracovať, schváliť a vyhodnotiť žiadosť, zaobstarať, predložiť a skontrolovať rôzne potvrdenia, vypracovať a následne skontrolovať vyúčtovanie projektu, zabezpečiť zamestnancov poskytovateľa grantov, nominovať členov komisií, prevádzkovať sídlo organizácie atď – to všetko pri realizácii nášho návrhu odpadá,

c/ ak o výsledku rozhoduje komisia (nech už je systém nastavený akokoľvek zodpovedne), nie je možné úplne vylúčiť subjektívny faktor – i to pri našom návrhu odpadá, žiadne komisie si realizácia

nevyžaduje: o tom, či bude investovať svoje vlastné prostriedky a pre ktorého autora sa záujemca rozhodne, by rozhodoval jedine samotný záujemca o umelecké dielo.

29/ Realizácia návrhu by zvýšila šance umelcov uživiť sa svojou tvorivou prácou (obrazne povedané: Lepšie, ako umelcom darovať ryby, je vytvoriť umelcom podmienky, aby si mohli ryby sami chytať).

30/ Návrh je zameraný na riešenie sociálnej situácie tvorcov v oblastiach umenia, v ktorých zamestnanie (poskytujúce všeobecne vyššie sociálne istoty) vôbec neexistuje (napr. sochár alebo maliar obrazov), umelci **majú teda len 1 možnosť** - pokúsiť sa uplatniť ako nezávislí jedinci **s nižšími sociálnymi istotami, ale aj v tejto jedinej možnosti, ktorá im zostáva, majú horšiu pozíciu ako všetci ostatní**: z uplatnenia na trhu za štandardných podmienok, aké majú skoro všetky ostatné produkty a služby, je ich základný produkt – umelecké dielo – na základe § 23 vylúčený.

31/ Naozaj majú výtvarní umelci horšiu pozíciu ako ostatní?

Dovoľte ilustrovať to na príklade zo športu. Predstavte si pravidlo, v zmysle ktorého by v behu na 10 km niektorí športovci štartovali zo základnej čiary, ale väčšina športovcov by štartovala z čiary predsunutej o 2 km dopredu.

Je to nepredstaviteľné, je to nekceptovateľné? Áno, je: bolo by to zjavne nefér.

- **Ale presne takéto pravidlo – ZNEVÝHODNENIE jednej skupiny o 20% - platí v daňovej oblasti: práve to chce návrh SKKD riešiť.**
- **Návrh nežiada žiadnu výhodu: navrhuje len to, aby na začiatku pretekov stáli všetci na rovnakej štartovacej čiare.**

32/ Aký je dôsledok takéhoto prístupu (ktorý sa dá zrejme oprávnene považovať za diskriminačný) v praxi?

Predstavte si, že váš príjem by nebol na úrovni priemerného mesačného príjmu na Slovensku (podľa informácie v Správach RTVS 14.1.2020 už prekročil 1 100 Eur), nebol by ani na úrovni garantovanej minimálnej mzdy (580 Eur), ale bol by na úrovni príjmu uvedenej skupiny občanov, ktorou sa zaoberá návrh SKKD: podľa dostupných údajov (žiadne presnejšie zrejme neexistujú) by váš príjem nedosahoval ani 10% minimálnej mzdy, klesol by až na úroveň niekoľkých desiatok Eur mesačne (33,31% nominálneho príjmu z roku 1991, „až“ v 3 rokoch, tých najlepších z posledných desiatich, by váš mesačný príjem o pár centov stúpol – dosiahol by 40,56 % resp. 41,02 % resp. 42,81 % príjmu z roku 1991)!

Keďže výtvarní umelci sú zo zákona povinní odvádzať 2% z autorských honorárov brutto na účet Ochrannej organizácie autorskej (OOA), celková suma, ktorú uhradili na účet OOA, je nielen preukázateľným, ale zrejme najvýstižnejším a najpresnejším dostupným ukazovateľom dlhodobého, sústavného a výrazného zhoršenia sociálnej situácie výtvarných umelcov, a to aj keď zoberieme do úvahy možné odchýlky a štatistické nepresnosti. Nasledujúca tabuľka dokumentuje katastrofálny prepad sociálnej situácie výtvarných umelcov, ich odsun až na okraj spoločnosti. Zostavili sme ju na základe podkladov od Ochrannej organizácie autorskej (zdroj: riaditeľ Fondu výtvarných umení Judr. Vladimír Palečka, 16. 8. 2019).

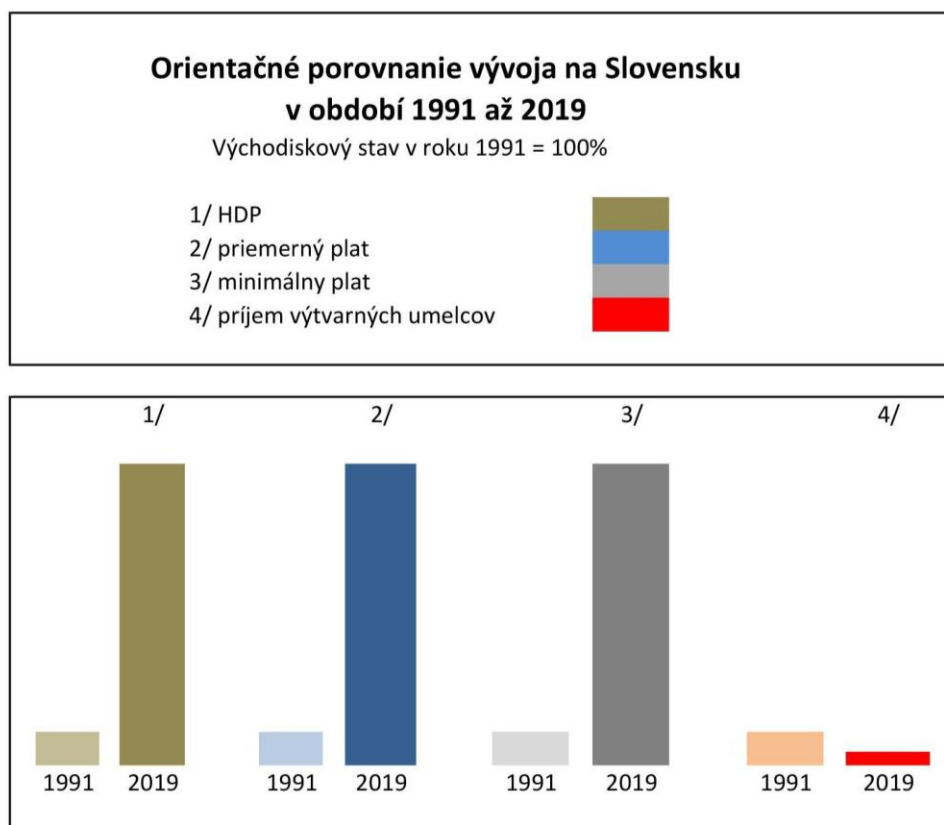

OCHRANNÁ ORGANIZÁCIA AUTORSKÁ

Príspevky získané od umelcov podľa nariadenia vlády č. 180/1969 Zb.
a zákona NR SR č. 13/1993 Z.z. za obdobie od 1.1.1991 do 31.12.2018

Rok	2 % v SK	2% v Eur	% v porovnaní s r. 1991
1991	3 875 901,34	128 656,35	100%
1992	3 914 553,65	129 939,38	101,00
1993	3 126 786,20	103 790,29	80,67
1994	2 192 373,18	72 773,46	56,56
1995	1 931 751,33	64 122,40	49,84
1996	2 068 762,66	68 670,34	53,38
1997	2 118 624,60	70 325,45	54,66
1998	2 066 816,10	68 605,73	53,32
1999	1 745 274,94	57 932,51	45,03
2000	1 780 613,83	59 105,55	45,94
2001	1 775 595,02	58 938,96	45,81
2002	1 831 031,64	60 779,12	47,24
2003	1 908 571,00	63 352,95	49,24
2004	1 899 544,68	63 053,33	49,01
2005	1 555 449,40	51 631,46	40,13
2006	1 767 958,50	58 685,47	45,61
2007	1 883 941,80	62 535,41	48,61
2008	2 152 333,31	71 444,38	55,53
2009	1 571 952,08	52 179,25	40,56
2010	1 589 828,85	52 772,65	41,02
2011	1 291 163,31	42 858,77	33,31
2012	1 425 282,15	47 310,70	36,77
2013	1 659 347,01	55 080,23	42,81
2014	1 543 116,98	51 222,10	39,81
2015	1 419 685,04	47 124,91	36,63
2016	1 539 769,68	51 110,99	39,73
2017	1 498 645,89	49 745,93	38,67
2018	1 547 572,32	51 369,99	39,93

33/ Zásadnou otázkou je, či sú doteraz prijaté opatrenia na riešenie sociálnej situácie umelcov dostatočné. Nech vyzerajú prijaté opatrenia na papieri akokoľvek dobre (a hoci sú prijímané len s tými najlepšimi úmyslami), jediným spoľahlivým kritériom na posúdenie ich efektívnosti je reálny dopad na sociálnu situáciu tých, ktorých sa týkajú – v tomto prípade umelcov. O tom, aká ich sociálna situácia naozaj je, veľa napovie analýza vývoja príjmov výtvarných umelcov v období rokov 1991 až 2018 pri porovnaní s HDP, minimálnym a priemerným príjmom celkove. Zatiaľ čo nárast HDP, priemerného i minimálneho príjmu na Slovensku v období 1991 až 2019 bol na úrovni okolo **900 %**, príjem výtvarných umelcov naopak klesol až na **33,31 % !!!**

Na zhoršení sociálneho postavenia výtvarných umelcov sa veľkou mierou podieľa právna úprava, ktorá vylučuje umelecké dielo zo štandardných obchodných vzťahov (neumožňuje zahrnúť výdavky na nákup umeleckých diel – základného produktu umelcov - na zníženie daňového základu).

Rozdiel je tak veľký, že je nepodstatné a bezpredmetné diskutovať o upresnení čísiel, čo sa týka rastu HDP, priemerného či minimálneho príjmu na Slovensku: tieto čísla sú len orientačné, vychádzajú z bežne dostupných údajov.

Rok 1991, z ktorého pri porovnávaní vychádzame, nie je pre umenie v žiadnom prípade úspešným rokom (výnimočne dobrý náhodný výsledok by nasledujúce porovnania mohol skresliť): napriek tomu, že umelci Nežnú revolúciu jednoznačne a aktívne podporovali, roky po Nežnej boli pre kultúru veľmi ťažké. Prejavilo sa známe „Inter arma silent musae / Keď rinčia zbrane, mlčia múzy“ – zmenu systému síce nesprevádzali ozbrojené konflikty, ale obdobie transformácie sprevádzal i chaos a kultúra sa na dlho (natrvalo?) ocitla až na konci zoznamu priorít.

Pripomeňme si, že už roky nikto nespochybňuje, či by mali príjmy obyvateľov na Slovensku rásť. Diskusia sa vedie v zásade len o tom, **či je rast dostatočný** (v školstve, v zdravotníctve, vo verejných službách a štátnej správe, v doprave, v automobilkách, v armáde atď – v podstate kdekoľvek). Existuje aj iná skupina pracujúcich, kde by došlo k poklesu, resp. ak áno, kde by bol pokles obdobne katastrofálny?

Toto je podstata problému - pretrvávajúce znevýhodnenie konkrétnej skupiny občanov s dramatickým dopadom na možnosť užiť sa prácou vo svojom odbore. Všetko ostatné sú len technické detaily, o ktorých sa dá diskutovať.

34/ Na ilustráciu k otázke, či je riešenie sociálnej situácie umelcov naozaj opodstatnené, uvádzame aj údaje zo správy Štatistického úradu SR zo dňa 6. 9. 2016: [Medzi 4 skupiny s](#)

najnižšiou priemernou nominálnou mzdou patria zamestnanci v umení, zábave a rekreácii: ich priemerný príjem je len 652 €, čo predstavuje len 72,4 % priemernej mzdy na Slovensku celkove.

35/ I v prípade prijatia návrhu SKKD by bolo nerealistické (obzvlášť v súčasnej dobe mimoriadnych opatrení) očakávať prudký a okamžitý nárast trhu s umením: **zvyk je druhá prirodzenosť a dlhodobý vplyv legislatívy, odradujúcej od kúpy umeleckých diel, sa nedá podceňovať**. Realizácia návrhu by však v prvej etape mohla aspoň zastaviť dlhodobé zhoršovanie a vytvoriť predpoklady na postupný nárast, sprevádzaný zvyšovaním daňového príjmu štátu z tohoto sektora.

36/ Návrh nežiada výnimku, ale naopak - žiada **ODSTRÁNENIE VÝNIMKY**.

Zákon nevymenováva tisícky položiek tovarov a služieb, ktoré sa odpisovať môžu, ale stanovuje, že umelecké dielo je z odpisovania vylúčené (citujeme „V čase obstarania sa umelecké dielo považuje za majetok vylúčený z odpisovania podľa § 23 zákona“) – nenapĺňa „vylúčenie umeleckého diela“ podstatu toho, čo sa všeobecne rozumie pod slovom „výnimka“?

37/ Návrh nežiada daňové zvýhodnenie za účelom podpory, ale naopak - žiada **ZROVNOPRÁVNENIE**.

38/ Cieľom návrhu nie je podporovať neželanú motiváciu a optimalizáciu základu dane daňovníkmi – práve preto je súčasťou návrhu **dvojnásobná OCHRANA PROTI MOŽNÉMU ZNEUŽITIU**.

39/ Cieľom návrhu nie je negatívny dopad na príjmy štátu, ale naopak, **cieľom je podporiť rozvoj trhu s umením BEZ NÁROKU NA VEREJNÉ FINANČIE, S POTENCIÁLOM NÁSLEDNÉHO ZVÝŠENIA PRÍJMOV ŠTÁTU**.

40/ Aj keď si navrhované opatrenie nevyžaduje prakticky žiadne finančné náklady zo strany štátu a ide v zásade len o jednoduchú formálnu zmenu, **pre výtvarné umenie je významom kľúčové**.

.....

Záver: Ako z vyššie uvedeného vyplýva, pri riešení uvedeného problému nie je nutné začínať úplne od začiatku. Sme pripravení odpovedať na akékoľvek otázky, vysvetliť (i vzhľadom na skrátenú podobu zdôvodnenia) prípadné nejasnosti a konštruktívne spolupracovať s cieľom nájsť riešenie.

Dlhodobé prehliadanie konkrétneho, už dávno pomenovaného problému kultúry i navrhnutého riešenia, dlhodobé odkladanie prijatia rozhodnutia spôsobuje neustále vracanie sa k tomu istému problému a zatťažuje všetky zainteresované strany. Dôsledkom je chýbajúca energia a čas na riešenie iných, rovnako neodkladných problémov. Sme presvedčení, že výsledok je možné dosiahnuť vo veľmi krátkom čase.

Sme presvedčení, že efektívne a rýchle riešenia sú v záujme všetkých (ako som uviedol na zasadnutí Rady vlády pre kultúru dňa 27.6.2019: Cieľom sú góly, nie pobežovanie po ihrisku).

Sme presvedčení, že v ťažkom období prekonávania následkov mimoriadnych opatrení to platí dvojnásobne.

Ako prekonať krízu v umení: cieľom sú góly, nie pobeňovanie po ihrisku

Pavol Kráľ

Kríza, spôsobená pandémiou, okrem vyplavenia názorov typu „umelci k lopate“ (na niekom sa predsa treba odreagovať...), ukázala v pravom svetle i to, že ochorenie Covid 19 krízu v kultúre nespôsobilo: len ju výrazne prehĺbilo.

V prvých mesiacoch po prepuknutí krízy bolo pre nás absolútnou prioritou prijatie rýchlych, jednoduchých a adekvátnych kompenzačných opatrení pre umelcov a subjekty pôsobiace v kultúre, pretože boli neraz až likvidačne postihnutí prijatými opatreniami, ktoré im sťažili resp. znemožnili vykonávať svoju činnosť (či a ako sa to podarilo, je témou, ktorá ešte nie je uzatvorená). Zároveň sme už vtedy hovorili o nutnosti pripraviť sa na stav po doznení krízy, na nutnosť prijať nevyhnutné a dlho odkladané opatrenia, ktoré umožnia kultúre prežiť, pomôžu vytvoriť také podmienky, aby boli umelci schopní zarobiť si svojou tvorivou prácou na živobytie (aby čím skôr prestali byť odkázaní na darované „ryby“ vo forme kompenzácií, ale boli schopní sami si „ryby“ chytať).

RÝCHLOSŤ prijímania opatrení je dlhodobým problémom. Pripomeňme si, aká bola situácia už pred prepuknutím pandémie. Na zasadaní Rady vlády pre kultúru 28. júna 2019 som sa k efektívnosti a rýchlosti prijímania opatrení v kultúre vyjadril veľmi kriticky, citujem:

Aj keď chápeme, že problémov v kultúre i v spoločnosti nie je málo a vyriešiť všetky naraz nie je možné, neraz nevieme vysvetliť umelcom, ktorých v Rade vlády pre kultúru zastupujeme, ne/činnosť Ministerstva kultúry pri riešení problémov, ktorých riešenie žiadame a v mene umelcov navrhujeme i viac ako 13 rokov, pri ktorých sa dá domnievať, že dochádza k reálnej diskriminácii umelcov, pri ktorých je riešenie už takmer na dosah, pri ktorých už dokonca existujú zásadné rozhodnutia MK SR resp. Vlády SR, pri ktorých po úspešnom začiatku niekoľťoročná nečinnosť znehodnocuje a spochybňuje i to, čo sa už dosiahlo, či pri ktorých riešenie ani nevyžaduje finančné prostriedky z verejných zdrojov.

Podceňovanie významu kultúry a z toho vyplývajúce neriešenie jej problémov má hlbšie korene. Chceme zdôrazniť, že samotná komunikácia s odbornou verejnosťou je prvým krokom, ale nestačí, ak na ňu nenadväzujú racionálne riešenia v praxi. Je naozaj prekvapením, že nespokojnosť umelcov na Slovensku narastá?

V ďalšej časti som na uvedenom zasadaní až neuveriteľné pomalé reakcie „štátu“ ilustroval aj číslami na konkrétnom prípade (Štatút umelca), citujem z textu:

Pozadie neúspechu, nevyužitia šance pozitívne zviditeľniť Slovensko. Čísla na porovnanie (a zamyslenie):

3 dni stačili zástupcom umelcov na prípravu konceptu medzinárodného odporúčania UNESCO.

27 minút stačilo Danielle Cliche, tajomníčke Dohovoru UNESCO o podpore a ochrane rôznorodosti kultúrnych vyjadrení, Paríž (dôležitý Dohovor UNESCO z r. 2005 ratifikovalo už cca 145 štátov vrátane Slovenska) na písomnú reakciu na náš návrh; komunikáciu v rozsahu 6 mailov sme zvládli v priebehu 2 hodín a 45 minút (posledné slovo Danielle Cliche, keď sme si ujasnili ďalší postup, bolo: „Great!“), **3,5 roka nestačilo** Ministerstvu kultúry SR na vecnú konzultáciu s autormi návrhu k prípadným nejasnostiam či alternatívam a na doriešenie oficiálneho postoja, či už zamietavého (bolo by dosť prekvapujúce, ak by malo MK SR výhrady k podstate návrhu, ktorý nemal ambíciu prekročiť rámec zákona, ktorý to isté ministerstvo predložilo Národnej rade SR a ktorý bol len niekoľko dní predtým Národnou radou SR schválený...) alebo súhlasného, hoci aj s výhradami (čo by umožnilo poveriť odborný tím definitívnym dokončením, čiže úlohou preveriť každé slovo, prepracovať, doplniť či skrátiť znenie návrhu, sprievodného zdôvodnenia i anglického prekladu).

Napriek predpokladom, napriek sľubne rozbehnutému procesu (a množstvu práce v predchádzajúcich rokoch tak zo strany občianskej spoločnosti, ako aj MK) sme možnosť, ktorú sme mali v rámci prvého

zastúpenia Slovenska v Medzivládnom výbore UNESCO (jún 2015 – jún 2019) v rámci prerokováanej témy Štatút umelca dňa 6. júna 2019 v Paríži na pozitívne zviditeľnenie Slovenska nevyužili.

K rýchlosti prijímania opatrení po prepuknutí pandémie.

V krízovej pracovnej skupine, zriadenej na jar pri MK, sme od začiatku navrhovali vyhnúť sa úzko zameraným dotačným schémam a pokúsiť sa radšej zjednotiť a zjednodušiť formu pomoci pre celú kultúrnu sféru. Akútne problémy v kultúre sú veľmi rôznorodé (niekto má problém s úhradou nájmu či lízingových poplatkov, iný s platmi pre zamestnancov, atď). Pre jednotlivcov i subjekty, pôsobiace v oblasti umenia a kultúry, sme navrhovali stanoviť finančnú kompenzáciu za každý mesiac trvania mimoriadnych opatrení vo výške určeného percentuálneho podielu z 1/12 príjmu podľa daňového priznania (za posledný rok, resp. z priemerného mesačného príjmu za posledné 3 roky), zníženého o prijaté príspevky od štátu, samosprávy a z fondov. Pri jednotlivcoch sme žiadali uplatniť kombináciu viacerých zdrojov príjmu (pretože závislosť na viacerých zdrojoch príjmu je pre prácu v umení typická), zároveň by však pri jednotlivcoch i subjektoch platil schválený maximálny limit celkovej poskytnutej pomoci.

Návrh sme zdôvodnili. Riešenie by bolo naozaj jednoduché, ľahko overiteľné (založené len na jedinom údaji o príjme) a hlavne rýchlo realizovateľné.

Možnosť rýchlej a výraznej podpory kultúry, akou sa vybrali mnohé krajiny sa však do praxe nedostala. Na Slovensku sa začali uplatňovať čiastkové dotačné schémy. A mnohí v kultúre (podľa publikovaných informácií ich v kultúre pracuje vyše 200 000) cez záchrannú sieť počas doterajšieho priebehu prepadli. Oznámenie o uvoľnení väčšej finančnej sumy na podporu kultúry bolo zverejnené v auguste, podmienky jej poskytovania sme sa dozvedeli v septembri, kiná a Audiovizuálny fond dostanú finančné prostriedky v októbri, rozhodnutia FPU (ktorý rozdelí väčšinu sumy) o (ne)schválení žiadostí budú zverejnené až v decembri. Trištvrte roka po prepuknutí pandémie... 9 mesiacov potom, ako mnohí – nie vlastnou vinou – prišli o celý či takmer celý zdroj svojho príjmu a dodnes sú v ťažkej či neriešiteľnej situácii. Je naozaj prekvapujúce, že napriek pozitívnym prísľubom a zrealizovaným čiastkovým krokom je kultúrna obec zneistená? Je naozaj prekvapujúce, že tempo prijímania opatrení sa nestretáva v kultúre s nadšením, že sa objavili mnohé negatívne reakcie? A pandémie sa rozbieha už v druhej vlne ...

Je nevyhnutné počítat' s tým, že aj po skončení mimoriadnych opatrení bude – v lepšom prípade - pretrvávajúť celé mesiace, kým sa obnoví záujem verejnosti o kultúru aspoň v pôvodnom rozsahu. V horšom prípade sa môžu negatívne dôsledky prejavovať i niekoľko rokov: môže nastať masívny odklon od živej kultúry (divadlá, koncerty, galérie, kultúrne podujatia v najširšom slova zmysle) k online formám kultúry i „nekultúry“ (vo forme lacnej nenáročnej zábavy). Preto bude nevyhnutné prehodnotiť celkovú podporu kultúry tak z hľadiska kvalitatívneho, ako aj kvantitatívneho, vrátane systematického úsilia o pozitívnu zmenu postoja verejnosti ku kultúre.

Roky sa aktívne zapájam do riešenia mnohých problémov kultúry či právneho a sociálneho postavenia umelcov, roky som v mene umelcov členom takmer všetkých poradných orgánov pre kultúru, po prepuknutí pandémie aj krízovej pracovnej skupiny MK. Okruh problémov, ktorým sa venujem, je veľmi široký.

Niečo sa predsa len podarilo. Otázkou však je, či sa urobilo dost'. Je v poriadku, že tie isté problémy stále „tlačíme“ pred sebou 5, 10 či 15 rokov? **Nie vždy je to len o peniazoch. Niekedy by stačil zdravý rozum, racionálny prístup, napr. pri uplatňovaní základných princípov vyjednávania: najprv vypočítať druhú stranu, kriticky prehodnotiť a zvážiť predložené argumenty a až potom reagovať.**

Čo výrazom „až potom“ myslíme: nereagovať unáhle, neplytvat' silami na vyvracanie argumentov, ktoré návrh vôbec neobsahuje. Aj keď je to prekvapujúce, stretávame sa s tým: berie to energiu i čas a výsledkom sú premrhané príležitosti. Niekedy sa vnucujú pochybnosti, či zástupca druhej strany naozaj návrh čítal (hoci ho komentuje...).

Čo výrazom „až potom“ určite nemyslíme: namiesto sústredenia sa na problém (riešiteľný v horizonte niekoľkých stretnutí či týždňov) a intenzívnych rokovaní v reálnom čase, nekonečné predlžovanie procesu (reagovaním až po mnohých mesiacoch, stanovovaním termínov stretnutia v intervale raz či

dva krát do roka, nezvolaním už ustanovených pracovných skupín hoci aj 2 roky...), takže štvorročný mandát akejkolvek vlády je potom samozrejme prikrátky a po každých voľbách začíname v mnohých otázkach zase takmer od nuly.

Buďme spravodliví, sú aj pozitívne príklady. Áno, žiadna vláda nedokáže splniť všetky očakávania: problémov je veľa a niektoré naozaj nie sú riešiteľné na počkanie. Ale čo s tými, ktoré riešiteľné sú? Ktorých vyriešenie môže pomôcť, hoci ani nevyžaduje financie z verejných zdrojov? Na už spomenutom zasadnutí Rady vlády pre kultúru (27. júna 2019) som povedal, že **cieľom hry sú góly, nie pobehovanie po ihrisku.**

Čo tým myslím: uvediem konkrétne príklady z odborných rokovaní počas posledných 12 mesiacov k návrhu Slovenskej koalície pre kultúrnu diverzitu (SKKD) na oživenie trhu s umením.

K občasným úskaliam dochádza tak pri komunikácii s predstaviteľmi štátu (citát z nášho vyjadrenia „... *prečítal si niekto celý návrh SKKD pred tým, ako k nemu sformuloval stanovisko?*“ **ako aj pri komunikácii s predstaviteľmi odbornej verejnosti.**

16. júla 2020 sa stretla pracovná skupina MK k tzv. sponzorskému zákonu. Zákon (resp. súbor opatrení) sa pripravuje s cieľom podporovať súkromné investície do kultúry a rozšíriť tak možnosti na jej viaczdrojové financovanie. Zámer jednoznačne podporujeme.

Členom pracovnej skupiny som návrh SKKD na oživenie trhu s umením, vrátane komentáru „40 dôvodov PREČO“ (viď <https://svu.sk/sk/40-x-preco/>) poslal ešte pred zasadnutím. Zo strany MK zazneli 2 vecné otázky, s ktorými nemáme zásadný problém. Priestor na detaily nebol, ale vážime si vyjadrenie, že sa návrhu budeme bilaterálne venovať. My sme kedykoľvek pripravení vysvetliť prípadné nejasnosti a spoločne hľadať priechodné riešenie. Hoci aj zajtra: od 16. júla čakáme na termín pracovného stretnutia k návrhu.

Z pohľadu umelcov návrh nie je len teoretickou diskusiou: na vlastnej koži pociťujú v každodennej realite dôsledky platnej, podľa ich názoru diskriminačnej právnej úpravy, výrazne znižujúcej šancu uživiť sa a svoje rodiny tvorivou prácou. Prácou, na ktorú sa štúdiom roky odborne pripravovali a ktorej sa venujú neraz celý svoj život.

Ich hlas je už 15 rokov len hlasom volajúceho na púšti. Nevzdávame to, pretože problém považujeme za riešiteľný. Nevzdávame to, pretože si vážime dlhodobú a opakovane vyjadrovanú podporu umelcov, v mene ktorých návrhy predkladáme. Uvedenej problematike sa intenzívne venujeme roky (prvý krát sme v tejto veci oslovili ministra kultúry F. Tótha otvoreným listom 6. februára 2006), komunikujeme s umelcami, odbornou verejnosťou i predstaviteľmi štátu na rôznych úrovniach. Návrh má dlhodobu podporu najväčších organizácií umelcov na Slovensku (Slovenskej výtvarnej únie a Slovenskej koalície pre kultúrnu diverzitu) so širokou členskou základňou umelcov. Aj po toľkých rokoch diskusií sa však na uvedenom zasadnutí objavili reakcie – prekvapujúco z našich radov, z kultúry - ktorých racionálne jadro nám uniká. Nespochybňujeme právo na vyjadrenie názoru, ale bez dostatočného priestoru na diskusiu a vysvetlenie postojov môže byť výsledkom rozpačitý či zmätený celkový dojem. Najmä z pohľadu nezaujatého pozorovateľa, ktorý nepozná problematiku do hĺbky. Nastoleným otázkam či komentárom sa nevyhýbame, naopak: považujeme za potrebné sa k nim vyjadriť. Neuvádzame mená tých, ktorých citujeme (nebojujeme s odborníkmi ani s inštitúciami, ktoré reprezentujú – rešpektujeme ich), polemizujeme len s názormi, ktoré na odbornom zasadnutí odzneli a ku ktorým máme vecné výhrady.

Dovoľte citovať bod 31 z uvedeného dokumentu **40 dôvodov PREČO**, ktorý mali všetci členovia pracovnej skupiny k dispozícii:

Naozaj majú výtvarní umelci horšiu pozíciu ako ostatní? Dovoľte ilustrovať to na príklade zo športu. Predstavte si pravidlo, v zmysle ktorého by v behu na 10 km niektorí športovci štartovali zo základnej čiary, ale väčšina športovcov by štartovala z čiary predsunutej o 2 km dopredu.

Je to nepredstaviteľné, je to neakceptovateľné? Áno, je: bolo by to zjavne nefér.

Ale presne takéto pravidlo – ZNEVÝHODNENIE jednej skupiny o 20% - platí v daňovej oblasti: práve to chce návrh SKKD riešiť. Návrh nežiada žiadnu výhodu: navrhuje len to, aby na začiatku pretekov stáli všetci na rovnakej štartovacej čiare.

Ak má niekto problém prepočítať si, aký bude dopad na verejné financie (ak na jednej strane ubudne 200 Eur a na druhej strane tých istých 200 Eur pribudne – viď bod 13, <https://svu.sk/sk/40-x-preco/>) sme ochotní hoci zapožičať kalkulačku. Odpusťte iróniu: nadhľad a smiech nám dodávajú silu pokračovať, hoci sa 15 rokov stretávame s nepochopením a nekompetentnými vyjadreniami. My však nechceme byť negatívni, veríme v zdravý rozum. Snažíme sa konštruktívne a vecne argumentovať. Znovu a znovu. Opakovane vyjadrujeme ochotu zúčastniť sa na rokovaniach a čeliť vecným argumentom. Kedykoľvek. Hoci zajtra.

Poznámka na záver

Emócie sú nepochybne dôležitou súčasťou genetickej výbavy umelcov a je to tak v poriadku: umenie bez emócií je nepredstaviteľné. Aj naše vyjadrenia majú expresívnejší charakter. Pri rokovaniach, pri vyjednávaní s predstaviteľmi štátu by však mala mať prednosť otvorená vecná argumentácia, ale aj vzájomný rešpekt, odosobnenie sa a konštruktívna spolupráca s cieľom dopracovať sa k výsledku. Je prirodzené, že záujmy z pohľadu rôznych oblastí umenia sa v detailoch líšia, ale veríme v zmysel vzájomnej podpory aj vtedy, keď vyriešenie konkrétneho problému nášmu sektoru či nám osobne priamy benefit neprinesie. Veríme, že „cechová“ spolupráca a spolupatričnosť v rámci kultúry má zmysel. Nie je to jednoduché. O to viac teší, keď sa to v konkrétnych prípadoch podarí, keď dokážeme prekročiť svoj tieň: práve vďaka tomu sme vo viacerých prípadoch uspeli.

Vyjednávanie s predstaviteľmi štátu nie je nikdy jednoduché, ale – ako som sa pred časom vyjadril – nemusíme si vzájomne ísť automaticky po krku. Spoznali sme mnohých, ktorí naozaj mali úprimnú snahu problémy riešiť, ktorých si vážime, s ktorými cítime vzájomný rešpekt, s ktorými je radosť spolupracovať: odborne i ľudsky.

Navzájom sa potrebujeme. Veľmi zjednodušene: my umelci pracujeme v nespočetných poradných orgánoch síce spravidla zadarmo (hoci je to odborná a neraz vyčerpávajúca práca na úkor vlastnej kariéry i rodiny, zahŕňajúca štúdium stoviek strán domácich i zahraničných dokumentov a nekonečné rokovania, práca vyžadujúca skúsenosti, ktorú preto nemôže robiť hoci kto; ako správy z inej planéty na nás pôsobia informácie v médiách, že štát platí za poradenské služby aj 900 Eur na hodinu či dokonca astronomické sumy v státisícoch), ale **my vieme** (čo a ako by sa malo zmeniť: hovoríme v mene umelcov, ktorí v prostredí umenia žijú celý svoj život) a **oni môžu** (veci meniť: zobrali na seba ťarchu rozhodovania, práve pre tých zodpovedných neľahké a nevďačné bremeno moci). Štát nemá a nikdy nebude mať dostatok odborníkov na všetko: je schopný pri tvorbe svojej kultúrnej politiky dostatočne využiť potenciál odborníkov z radov umelcov (ktorí mu síce svojimi iniciatívami občas komplikujú život, ale zároveň mu šetria čas, energiu, peniaze, prinášajú nápady i spätnú väzbu, neraz robia prácu aj za „štát“ a pomáhajú pri hľadaní riešení)?

Riešenie bezprostrednej „záchrany“ kultúry počas pandémie je veľmi naliehavé. Nutné sú však aj opatrenia, ktoré poskytnú kultúre šancu na reštart po pandémii, ktoré jej umožnia byť na pomoci od štátu menej závislou. Možností je viac, v texte sme sa sústredili na návrh ako oživiť trh s umením. Veríme zdravému rozumu i racionálnym dôvodom pre vzájomnú spoluprácu, preto ešte stále sme – napriek všetkým prekážkam – optimisti.

Akad. maliar Pavol Král absolvoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave (1973-1979). Venuje sa najmä malbe, ale aj kresbe, grafike, grafickému dizajnu, kamennej mozaike, realizáciám v architektúre či performance. Okolo 30 autorských výstav, okolo 150 kolektívnych výstav (Slovensko, Rakúsko, Česká republika, Poľsko, Tunis, Čile, Mexiko, Slovinsko, Čína, Belgicko, Bulharsko, Andorra, Portugalsko, Rumunsko, Francúzsko). Účasť na sympóziách (Slovensko, Poľsko, Rakúsko, Tunis, Slovinsko, Andorra). V mene umelcov dlhodobo iniciuje zmeny v legislatíve pre oblasť kultúry, pripravuje analýzy a návrhy. Je autorom článkov i publikácií (napr. <https://svu.sk/sk/cierne-ovce-umenia-2/>). Aktivitami v oblasti právneho a sociálneho postavenia umelcov je známy i v zahraničí. Ako rečník je pozývaný na odborné podujatia i mimo Európy. Žije a pracuje v Bratislave.

Doplňujúce informácie k článku:

Ako prekonať krízu v umení: cieľom sú góly, nie pobežovanie po ihrisku

1/ Príklady podpory kultúry v iných krajinách:

- Spojené kráľovstvo, 27. 3. 2020 - vláda bude platiť samostatne zárobkovo činným osobám zdaniteľný príspevok vo výške 80 % ich priemerných mesačných ziskov za uplynulé tri roky
- Česká republika - už 9. apríla zákon určil kompenzáciu vo výške 500 Kč/deň
- Litva, 10.4. - dodatočne vyčlenené 2 milióny Eur pre umelcov, neschopných zabezpečiť si príjem zo svojich aktivít z dôvodu mimoriadnej situácie, 3 milióny Eur pre kultúrne organizácie, 2 milióny Eur pre filmový sektor, 700 000 Eur na kompenzáciu strát SZČO v kultúre, 600 000 Eur na individuálne granty pre umelcov a profesionálov v kultúre na zabezpečenie tvorivej práce počas 3 mesiacov
- Kanada, 17.4. – vláda poskytne 500 mil. dolárov na zriadenie nového COVID-19 podporného fondu pre organizácie kultúry, kultúrneho dedičstva a športu na obdobie 2020-21
- Rakúsko, 29.5. – na obdobie 6 mesiacov dostanú umelci 1 000 Eur mesačne, týka sa 15 tisíc umelcov
- Írsko - kompenzácia pre zamestnancov i SZČO vrátane umelcov vo výške 350 Eur týždenne až kým kríza nepominie
- Fínsko - podpora v nezamestnanosti pre umelcov v slobodnom povolání na 3 mesiace

2/ K nutnosti prehodnotiť v nasledujúcom období celkovú podporu kultúry z hľadiska:

- kvalitatívneho (zefektívnenie, zjednodušenie, odbúranie nezmyselnej byrokracie na ktorú dlhodobo veľmi konkrétne a so zdôvodnením poukazujeme, doriešenie chýbajúcich či dokonca roky rozpracovaných zákonov: sponzorský zákon, stavebný zákon, oživenie trhu s umením odstránením diskriminácie výtvarného umenia, atď),

- kvantitatívneho (zvýšenie výšky výdavkov na kultúru na 1 % HDP, tak ako sa k tomu zaviazala vláda už v roku 2014, pričom ešte vyšší cieľ - 1,8 % HDP - si stanovila už v čase pôsobenia ministra kultúry R. Chmela - pozri Stratégia štátnej kultúrnej politiky MK, r. 2005); pripomeňme si, že vo všetkých nových členských krajinách EÚ je z viacerých dôvodov, najmä vzhľadom na zaostávajúcu infraštruktúru, potreba dofinancovania kultúry vyššia (napr. Estónsko dáva na kultúru až 1,8 % HDP) ako v prostredí rozvinutých a dlhodobo štandardných podmienok v starých členských štátoch EÚ

- systematického úsilia o pozitívnu zmenu postoja verejnosti ku kultúre, a to tak v rámci školského výchovno - vzdelávacieho systému, ako i v rámci práce s verejnosťou s využitím médií, s cieľom sprístupniť širšej verejnosti výsledky mnohých analýz, ktoré preukazujú, že kultúra sa na rozvoji spoločnosti „nepriživuje“, ale naopak, prispieva na rozvoj spoločnosti viac ako niektoré priemyselné odvetvia (podiel na tvorbe HDP či pracovných miest atď) a má nezanedbateľný význam i z hľadiska udržateľného rozvoja spoločnosti, formovania postojov, kultivovania vzájomných vzťahov či zvyšovania celkovej kvality života.

3/ K okruhu tém, ktorým sa dlhodobo v mene umelcov venujeme

Problematika, týkajúca sa kultúry komplexne, napr.:

- celkové financovanie kultúry (podiel výdavkov na HDP),
- podpora jej viaczdrojového financovania (tzv. sponzorský zákon, ktorým sa – konečne - začala v júli zaoberať pracovná skupina na MK),
- grantové systémy, daňovo-odvodové zaťaženie (niekoľkomesačná mobilizácia umelcov pod vedením Slovenskej koalície pre kultúrnu diverzitu v roku 2011 prispela k úprave pripravovanej reformy),
- nedostatok relevantných dát v kultúre (ktorý spomaľuje prijímanie opatrení),
- štatút umelca (tému opäť pripomenula kolegyňa V. Janoušková v Správach RTVS pred niekoľkými dňami - 18.9.2020; pre mnohých je pojem „štatút umelca“ stále mätúci, väčšinou vôbec netušia, čo sa v tejto veci už urobilo a aký je jeho potenciál, tak aspoň stručne na vysvetlenie: kľúčový bol rok 1980, keď bolo prijaté Odporúčanie UNESCO k štatútu umelca; tému na Slovensku po neúspechu vyjednávani v 90-tych rokoch opäť začala riešiť SKKD na prelome tisícročí, v roku 2015 s čiastočným

úspechom – prijatý zákon otvoril cestu k praktickým riešeniam, ktoré však v rozpore s deklarovaným zámerom doteraz zrealizované neboli).

Iné problémy sa týkajú jednotlivých oblastí umenia, ktoré vzhľadom na odlišný charakter potrebujú špecifické opatrenia (napr. stanovenie podielu domácej tvorby vo vysielaní sa týka najmä hudby, ešte stále platné diskriminačné opatrenie, ktoré bráni rozvoju trhu s umením, sa týka výtvarného umenia).

Diskusii k žiadnej z týchto tém sa nebránime.

4/ Aspoň jeden príklad pozitívnej spolupráce s MK

Pracovná skupina MK k Autorskému zákonu pred niekoľkými rokmi: hoci mala v plánovanom termíne po intenzívnych polročných rokovaníach skončiť, na našu žiadosť – niektoré otázky sme ešte považovali za nedoriešené - MK predĺžilo termín a intenzívne sa rokovalo ešte dva mesiace, 4 dni v týždni, 4 i viac hodín denne... Snaha nepochybne bola a aj keď sa možno sa nevyriešilo všetko, určite k posunu došlo.

5/ K občasým úskaliam pri komunikácii s predstaviteľmi štátu

Krátka ukážka z našej rozsiahlej písomnej reakcie na stanovisko Ministerstva financií z 20. 9. 2019, s ktorým sa stotožniť nemôžeme (naše vyjadrenie bolo napísané ihneď potom, ako nám stanovisko MF predložili, a dostali ho k dispozícii všetci členovia Dočasnej pracovnej skupiny Ministerstva kultúry, zloženej zo zástupcov MK, MPSVaR, MF a umelcov):

V zásade súhlasíme s každým slovom textu posledného odstavca stanoviska MF: „Záverom dodávame, že zavádzanie výnimiek a daňových zvýhodnení za účelom podpory akéhokoľvek sektora hospodárstva deformuje daňový systém, je v rozpore s neutralitou v zdanení a vedie k neželanej motivácii a optimalizácii základu dane daňovníkmi, čo má negatívny dopad na príjmy štátu.“

Áno, súhlasíme. NEROZUMIEME VŠAK, AKÚ TO MÁ SÚVISLOSŤ S NÁVRHOM SKKD? (... a vnucuje sa otázka: prečítal si niekto celý návrh SKKD pred tým, ako k nemu sformuloval stanovisko?)

a/ my predsa nežiadame výnimku, ale naopak - žiadame jej ODSTRÁNENIE,

b/ my predsa nežiadame daňové zvýhodnenie za účelom podpory, ale naopak - žiadame ZROVNOPRÁVNENIE,

c/ my predsa nechceme podporovať neželanú motiváciu a optimalizáciu základu dane daňovníkmi – preto je súčasťou návrhu dvojnásobná OCHRANA PROTI MOŽNÉMU ZNEUŽITIU,

d/ cieľom návrhu nie je negatívny dopad na príjmy štátu, ale naopak, cieľom je podporiť rozvoj trhu s umením BEZ NÁROKU NA VEREJNÉ FINANČIE, S POTENCIÁLOM NÁSLEDNÉHO ZVÝŠENIA PRÍJMOV ŠTÁTU.

6/ K občasým úskaliam pri komunikácii s predstaviteľmi odbornej verejnosti: 16. júla 2020 sa prvý krát stretla novozaložená pracovná skupina MK k tzv. sponzorskému zákonu. Voľne odcitované vyjadrenia, ako sme si ich poznamenali (sú uvedené v kurzíve) a naša odpoveď.

a/ „...návrh rieši len časť problému, nie všetko...“

Toto je pokus o vykopnutie otvorených dverí: nikdy sme predsa netvrdili, že návrh vyrieši všetko, podporujeme opačný postoj. Stačilo si prečítať priložený dokument, ktorí všetci dostali ešte pred zasadaním – citujem z neho bod 22: *Návrh SKKD by samozrejme nevyriešil všetky problémy kultúry, ale pre výtvarné umenie je kľúčovým a nemal by negatívne dopady na iné oblasti umenia. Jednoznačne súhlasíme s názorom, že jedno opatrenie nevyrieši všetky problémy: ako odznelo pri prezentácii koncepcie stimulov súkromných investícií do kultúry na zasadaní Rady vlády pre kultúru 2. júla 2020, výsledkom by malo byť viac ako jedno opatrenie.*

b/ „...treba riešiť dôležitejšie problémy...“

Takýto argument odmietame, je neakceptovateľný. Je to univerzálny spôsob, ako zhodiť zo stola akýkoľvek návrh: VŽDY predsa existujú aj dôležitejšie problémy, VŽDY predsa existujú aj iné problémy. Návrh, aj keď rieši len časť problému, nie je automaticky proti iným návrhom: je paralelným

riešením a iné návrhy nevyklučuje. Je iný v tom, že na rozdiel od úvah, ktoré na zasadaní odzneli, nič neprerazdeľuje, nevytvára záväzok (štátu, samosprávy či inštitúcií poskytujúcich granty) ani na 1 cent, nevytvára žiadny záväzok vo forme kvót, percent či podielu: nezmenšuje teda priestor pre INÉ riešenia, nie je pre INÉ riešenia konkurenciou. Ani by v prípade realizácie nikoho k ničomu nenútil, žiadnu povinnosť by nikomu neurčoval. Iba by v prípade realizácie umožnil záujemcom investovať do kultúry bez toho, aby im štát hádzal poľená pod nohy.

Na zasadaní odznelo niekoľko zaujímavých nápadov, ktoré by sme nemali problém podporiť. Od nápadu k pripravenému, zdôvodnenému návrhu, sformulovanému v legislatívnej podobe je však neraz dlhá cesta. A ak už na stole leží návrh SKKD na riešenie špecifického problému - jediný konkrétny návrh, ktorý bol na zasadanie predložený - nevidíme dôvod odsunúť ho preto, že možno postupne vzniknú INÉ návrhy na riešenie INÝCH problémov (dovoľte prirovnanie: viete si predstaviť, že by sa horolezci niekoľko desiatok metrov pod vrcholom vzdali a vrátili len preto, že predsa existujú ešte aj iné vrcholy, ktoré zatiaľ nezdolali?).

c/ „... návrh sa týka len malej skupiny umelcov...“

Musíme dôrazne a principiálne oponovať: ak sa dá oprávnene domnievať, že dochádza k diskriminácii (viď 40 dôvodov PREČO, bod 10), aj keby sa to týkalo len niekoľkých umelcov či dokonca jedného jediného (čo nie je tento prípad), bolo by to priveľa. Ale tvrdenie, že návrh sa týka „len malej skupiny umelcov“ je samozrejme nepodložené. Aj keď presné dáta chýbajú (k dôvodom som sa vyjadril viackrát, napr. 15.4.2020 - link <https://svu.sk/wp-content/uploads/2020/04/Pavol-Kra%cc%81%cc%8c-vyjadrenie-pre-MK-15-apr-2020.pdf> a diskusii o riešení tohto problému sa nebránim), pri použití dostupných čiastkových čísiel sa dá domnievať, že sa jedná o jednu z najväčších, ak nie vôbec najväčšiu skupinu spomedzi umelcov. Približný obraz o veľkosti a potenciáli sektora výtvarného umenia pomôžu vytvoriť aj údaje zo zahraničia (viď 40 dôvodov PREČO, bod 9): vo Francúzsku dosiahlo výtvarné umenie v roku 2011 výrazne najväčší podiel v rámci celého sektora kultúry (rozdeleného na 9 špecifických oblastí), tak v celkovom obrate (19,8 mld Eur z celkových 74,6 mld Eur) ako i počte vytvorených pracovných miest (307 716 z celkových 1 228 266). Napriek tomu, že údaje nie sú z tohto roka a ani si nemôžeme robiť ambície dobehnúť Francúzsko v absolútnych číslach, čísla majú nespornú výpovednú hodnotu: citované vyjadrenie o „malej skupine“ v ich svetle rozhodne neobstojí.

Nevidíme dôvod otvárať súťaž, ktorej skupine umelcov by sa malo a ktorej naopak nemalo pomôcť: pomôcť treba všetkým. SKKD zastrešuje veľkú časť kultúry naprieč rôznymi druhmi umenia a väčšina našich priorít, prezentovaných aj v rámci krízovej pracovnej skupiny MK, sa týka CELEJ kultúry (adekvátne, jednoduché a rýchle kompenzačné opatrenia; celkové výdavky na kultúru v pomere k HDP; sfunkčnenie systému štatútu umelca; sponzorský zákon; zefektívnenie činnosti fondov; chýbajúce dáta v kultúre; ...). Presadzujeme len 2 opatrenia, zamerané priamo na výtvarné umenie: umenie vo verejnom priestore (stavebný zákon, už roky pripravený) a oživenie trhu s umením, o ktorom je táto polemika. Roky sa venujeme daňovo-odvodovému zaťaženiu, ktoré sa týka všetkých, dlhodobo a systematicky podporujeme aj riešenia, ktoré sa výtvarného umenia týkajú len okrajovo (pasívny príjem), resp. vôbec (percento domácej tvorby vo vysielaní).

d/ „... chcete znížiť umelecké dielo na úroveň hocijakého bežného produktu, na rozdiel od súčasnosti, keď sa umenie považuje za investíciu, čo spôsobí, že ľudia už umenie nebudú kupovať vôbec ...“

Je to zaujímavý názor, ale v žiadnom prípade s ním nemôžeme súhlasiť. Pri všetkej úcte, predstava, že v súčasnosti platná formulácia (citujem z vyjadrenia MF: „V čase obstarania sa umelecké dielo považuje za majetok vylúčený z odpisovania podľa § 23 zákona“) dodáva umeleckým dielam mimoriadnu hodnotu či lesk a dvíha ich nad úroveň tých iných „bežných“ produktov nám pripadá absurdná, rovnako ako obava, že by umelecké diela svoj lesk a hodnotu stratili len preto, že by takáto formulácia prestala existovať... Rovnako nevidíme žiadny rozumný dôvod pre obavy, že legislatívne sformulované znenie nášho návrhu (viď **40 dôvodov PREČO**, bod 4) umelecké dielo znehodnotí či zníži na úroveň bežných produktov.

Ľudia, ktorí zvažujú možnosť investovania do umeleckého diela, sa takýmito teoretickými úvahami, odtrhnutými od reálneho života (či nejaký zákon hodnotu umeleckého diela „znižuje“ alebo „neznižuje“) vôbec nezaoberajú. Oni sa rozhodujú medzi 2 možnosťami (orientačný zjednodušený prepočet neberie do úvahy odvody ani špecifické možnosti úľav na daňovníka a pod.):

1. možnosť: Ak sa rozhodnú (napr. pri zariadovaní kaviarne) pre kúpu umeleckých diel spolu v hodnote 1 000 Eur, musia si na to našetriť viac, cca 1 200 Eur: za diela síce zaplatia len 1 000, ale v zmysle platných daňových zákonov sa predpokladá, že tých 1 000 Eur majú stále v peňaženke (výdavky na nákup umeleckých diel sa nepovažujú za oprávnený výdavok), takže musia uhradiť ešte daň cca 200 Eur zo sumy 1 000 Eur, hoci ju už nemajú.

2. možnosť: Čo znamená nedať si výdavok do nákladov vie zrejme každý, kto podáva daňové priznanie (ak si to nevie presne spočítať, vie aspoň to, že dať si výdavok do nákladov je pre neho výhodné) a určite mu to pripomenie aj každý účtovník: ak sa preto rozhodne (v tom istom prípade - pri zariadovaní kaviarne) pre kúpu reprodukcii napr. v hypermarkete (v niektorých je široká ponuka pomerne slušných fotografií a reprodukcii umeleckých diel, v iných je ponuka rozšírená aj o bohatý výber gýčov) v hodnote spolu 1 000 Eur, v konečnom dôsledku zaplatí len cca 800 Eur: keďže takýto výdavok si do nákladov započítať môže, o 200 Eur si vďaka tomuto nákupu zníži výšku dane, ktorú musí uhradiť. Konečná suma (po zvážení, či za nákup v hodnote 1 000 Eur minúť len 800 Eur alebo radšej až 1 200 Eur?) vo väčšine prípadov rozhodne úplne jednoznačne – **v súlade s platnými pravidlami umelecké dielo v tomto nerovnom boji nemá šancu.**

Hodnotu umeleckého diela nezvýšime tým, ak sa na jednej strane budeme tváriť, že umelecké dielo je niečím výnimočným, ale na druhej strane ho vylúčime zo štandardných obchodných vzťahov a pre ľudí sťažíme dostupnosť umeleckých diel hádzaním polien pod ich nohy.